

Doświadczenie choroby i procesu leczenia w greckich źródłach niemedyceńskich w okresie klasycznym i czasach rzymskich

„Co do samych chorób zaś należy zważać na dwie rzeczy: pomagać albo przynajmniej nie szkodzić. Na sztukę tę składają się trzy elementy: choroba, chory i lekarz. Lekarz pozostaje na służbie sztuki, a choremu przypada przeciwstawić się chorobie przy pomocy lekarza” (Hp. *Epid.* 1.2.11, tłum. M. Wesoły) – te słowa Hippokratesa z Kos stanowią kwintesencję antycznego pojmowania sztuki medycyny. Z pism Hippokratesa i innych starożytnych lekarzy dowiadujemy się nie tylko o teorii medycyny, ale również o codziennej praktyce lekarzy.

Do pełnego obrazu antycznej sztuki medycyny brakuje jednak jednego z trzech wymienionych przez Hippokratesa elementów sztuki lekarskiej, czyli chorego. Nie dowiemy się z pism medycznych, w jaki sposób pacjenci doświadczali chorób, czym była dla nich choroba, jak traktowali lekarzy i ich zalecenia, czy im ufali, a także jak przeżywali nierzadko uciążliwe i bolesne terapie. Informacji na ten temat musimy szukać w innego rodzaju świadectwach, a więc tych, które ukazują chorobę i proces leczenia z punktu widzenia pacjenta lub jego najbliższego otoczenia. Takich źródeł jest niewiele, są one rozproszone i mają rozmaity charakter. Niniejszy projekt ma na celu przeanalizowanie tych świadectw, zdefiniowanie pojęć, którymi posługiwali się starożytni opisując chorobę i leczenie, a także stworzenie teorii badawczej pozwalającej odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób starożytni przeżywali chorobę i proces leczenia.

Badania skupią się na źródłach z okresu klasycznego (V-IV w. p.n.e.) i czasów rzymskich (I-II w. n.e.). Okres klasyczny był czasem, w którym zaczęła rozwijać się medycyna naukowa, silnie naznaczona działalnością Hippokratesa. Funkcjonowanie teorii humoralnej i racjonalne postrzeganie choroby, przynajmniej wśród elit, stało się powszechne. Jednocześnie to właśnie w tym czasie nastąpił rozwój sanktuariów Asklepiosa, w których odprawiano rytuały uzdrawiające i składano ofiary, zwracając się w ten sposób o pomoc do boga. W okresie rzymskim źródła, zarówno epigraficzne jak i literackie, dotyczące choroby i leczenia zmieniają swój charakter, są bardziej szczegółowe, zawierają więcej informacji dotyczących konkretnych dolegliwości, procesu leczenia, kontaktów z lekarzem. Z kolei asklepiejony stały się centrami uzdrowiskowymi, w których pacjent poddawany był zabiegom leczniczym dokonywanym przez medyków. Spędzano w nich również sporo czasu na rozrywkach, kąpielach i aktywnościach fizycznych.

Badania mają na celu uchwycić zmianę w podejściu do choroby i leczenia, jaka nastąpiła w ciągu kilku wieków i odpowiedzieć na pytanie, na ile zmieniło się postrzeganie medycyny i związanej z nią religii, a na ile zmienił się tylko sposób opisu kwestii dotyczących zdrowia. Będę też próbowała odpowiedzieć na pytania: czy dla starożytnych kluczowe znaczenie miały rytuały uzdrawiające czy ważniejszy był dla nich kontakt z lekarzem? Czy traktowali chorobę jako normalną część życia czy było to poważne zaburzenie ich egzystencji?

Pod uwagę wzięte zostaną źródła literackie, w tym fragmenty dzieł Sofoklesa, Eurypidesa i Arystofanesa, a także Tukidydesa, Ksenofonta i Platona. Jednym z najważniejszych źródeł będą *Święte mowy* Eliusza Arystydesa, słynnego retora żyjącego w II w. n.e., które są jedynym antycznym świadectwem tak szeroko opisującym przeżywanie choroby i procesu leczenia. Istotne będą źródła epigraficzne, czyli inskrypcje dotyczące cudownych uzdrowień z asklepiejonu w Epidauros i Pergamonie, zarówno te z okresu klasycznego, jak i z czasów rzymskich. Analizie poddane zostaną też pozostałości archeologiczne, a więc sanktuaria Asklepiosa i artefakty z nimi związane.

Innowacyjność projektu będzie wyrażała się nie tylko w doborze tak różnorodnych źródeł, ale też w wykorzystanych metodach. Prócz metod tradycyjnych dla badań historycznych, zamierzam zastosować metodologię teorii ugruntowanej, używaną w naukach społecznych, a nigdy wcześniej nie stosowaną w badaniu źródeł antycznych. Pozwoli ona na pogłębioną analizę materiału badawczego i stworzenie teorii dotyczącej analizowanych problemów.

Uzyskane wyniki projektu przyczynią się do pogłębienia wiedzy na temat doświadczania choroby i przebiegu procesu leczenia w starożytności. Wniosą również wkład w badania nad historią medycyny widzianej z punktu widzenia osób chorych. Wyniki moich badań, mogą stać się też inspiracją do badań dla lekarzy, psychologów, psychiatrów i socjologów zajmujących się doświadczaniem choroby i leczenia przez obecnych pacjentów i mogą pomóc im zrozumieć pewne procesy, które dzieją się tu i teraz, a które korzenie swe mają w antycznej Grecji.